УДК 811. 111’373

Киселюк Н. П.,
Луцький національний технічний університет, м. Луцьк
Коляда Е. К.,
Волинський національний університет ім. Лесі Українки, м. Луцьк

СПОСОБИ НОМІНАЦІЇ ЕМОЦІЙНОГО СТАНУ РАДОСТІ В МОВІ І МОВЛЕННІ (на матеріалі англомовної прози)

У статті йдеться про способи номінації емоційного стану радості в англомовній прозі. Аналізуються номінативні одиниці, які позначають і виражають цей емоційний стан у мові та мовленні.

Ключові слова: *емоційний стан радості, поняття, емотив, афектив, конотатив.*

В статье рассматриваются способы номинации эмоционального состояния радости в англоязычной прозе. Анализируются номинативные единицы, обозначающие и выражающие данное эмоциональное состояние в языке и речи.

Ключевые слова: *эмоциональное состояние радости, понятие, эмотив, аффектив, коннотатив.*

The article deals with the ways of nomination of the emotional state of joy in the English language and speech. The nominative units for denoting joy and the lexical units for expressing the given emotional state are examined.

Key words: *emotional state of joy, notion, emotive, affective, connotative.*

Проникнення емоційності в номінативно-комунікативну діяльність людини пояснюється тим, що, об’єктивно відбиваючи дійсність, свідомість сполучає відображені образи з суб’єктивно-емоційним ставленням до них [1, с. 5; 2, с. 7-9]. Усю лексику сучасної англійської мови можна поділити на немарковану емотивністю і марковану нею. Перша група лексики численніша, що пояснюється первинною функцією мови – номінативною. До цієї групи відноситься і лексика називання, і лексика опису емоцій та емоційних станів. Другу групу складають емотиви – мовні одиниці, призначені для типізованого вираження емоцій. Власне вони й складають лексичний відділ емотивних засобів мови [2, с. 100].

Метою нашого дослідження є виявлення та систематизація лексичних одиниць, які репрезентують емоційний стан радості в мові та мовленні.

Емоційний стан радості – не лише одна з форм відображення дійсності, (а саме, відображення ставлення до світу), але й сам є для мови об’єктом відображення і тому реєструється в мові такими поняттями, як: *joy, happiness, exaltation, euphoria, etc.* Ці найменування емоційного стану в мові є вже метаемоціями, а не самими емоціями: це їх понятійне позначення. А якщо слово лише позначає, називає емоцію, то воно не

© Киселюк Н. П., Коляда Е. К., 2011

емотивне. Семантика такого слова – це викликані ним образи почуття, а не саме почуття.

Іншими словами, денотативним змістом назв емоційного стану "радість" є об'єктивні властивості емоції, вираження емоційного ставлення в семантиці цих слів відсутнє. З цієї точки зору, назви емоційного стану "радість" є одноплановими, тобто вони не мають емотивно-кваліфікативної структури, яка накладалась би на денотативну структуру. Навіть якби назви емоційного стану "радість" супроводжувались знаком оклику (загальновизнаним символом емоцій), це не трансформувало б їхню семантику в емотивний тип.

Якщо порівняти висловлення *"Joy!", "Gladness!", "Happiness!"* з висловленнями *"Great!", "What a miracle!"*, то можна помітити, що позначення поняття про радість та її вираження здійснюється різними групами лексики. При цьому лексика, яка позначає емоцію, не є емотивною, вона – індикативна, логіко-предметна: "радісний", "щасливий", "задоволений" тощо – все це лише позначення радісного стану. Тут, як і в інших назвах емоційного стану "радість" (*joy, happiness, pleasure, enjoyment, delight, exaltation, felicity, etc.)* відсутній заряджаючий компонент. Емоція, позначена в таких словах, на рівні реалізації являє собою не безпосереднє почуття, а лише логічну думку про нього, тоді як семантика емотиву індукує емоційне ставлення до позначуваного ним об'єкта [2, с. 93].

Номінанти емоцій створюють особливу ділянку лексичного складу мови – емоційний лексикон [1, с. 62]. Емотив своєю семантикою виражає емотивний стан внутрішнього "Я", його свідомості і психіки [2, с. 94]. За визначенням В. І. Шаховського, емотив – це мовна одиниця, в семантичній структурі якої є емоційна частка у вигляді семантичної ознаки, семи, семного конкретизатора, значення, завдяки чому ця одиниця адекватно вживається всіма носіями мови для вираження емоційного ставлення/стану мовця [2, с. 24]. Ми виокремлюємо наступні емотиви-виразники емоційного стану радості: *awesome, brilliant, cool, delightful, fabulous, fantastic, great, lovely, terrific, wonderful*. Такі лексичні одиниці позначають емоцію, яка ними не називається прямо, але в семантиці яких є специфікатори, що співвідносять це слово саме з радістю. Наприклад:

1. "*Hi there, Professor Barker," Billy said, grinning.*

"*What are you so happy about?" Barker said.*

"*I just watched the Celts beat Lakers," he said. "Great game" (A. Bernays. Professor Romeo, p. 199).*

2. "*That's just wonderful," Parky exclaimed, beaming at me (B. T. Bradford. Everything to Gain, p. 151).*

Емотиви (*great, fantastic, wonderful*) виражають емоційний стан радості і адекватно розуміються й використовуються всіма мовцями, тому що беруть участь у передачі інформації саме як смислові компоненти.

Це пояснюється тим, що люди при спілкуванні не лише використовують однаково всім зрозумілі слова певної мови, але й переживають схожі емоційні стани.

Радість також можна виразити за допомогою афективів. Афективом називають емотив, значення якого для даного слова є єдиним засобом позначення відображуваної емоції без її називання [2, с. 25]. До афективів, які виражають емоційний стан радості, належать вигуки, вигукові слова, пестлива лексика, емоційні адресативи, в тому числі й емотивні варіанти власних імен, які виражають в більш чистому вигляді емоції мовців, їхнє ставлення до адресатів та їхні емоційні інтенції. Так, у словнику "The Random House College Dictionary" [6, с. 647] про афектив *hurrah* читаємо: "*used as an exclamation of joy, exultation, appreciation, encouragement, or the like",* тобто *hurrah* виражає емоційний стан радості, не називаючи його. Афектив *aah* вживається *"for showing that you are happy, satisfied, or surprised"* [5, с. 1]. Назва емоційного стану радості згорнута в семантиці цих афективів у вигляді емоційної ідеї, і тому розшифровується всіма однозначно. Наприклад:

3. '*Oh, that's a good idea, Mom!' Jamie exclaimed, grinning from ear to ear. 'I'll go and get it' (B. T. Bradford. Everything to Gain, p. 92).*

У наведеному прикладі вживання персонажем афектива *oh* свідчить про переживання ним емоційного стану радості, який пояснюється авторською ремаркою *Jamie exclaimed, grinning from ear to ear.*

Однією із специфічних ознак емотивів є їхня особлива референція: вони не співвідносяться безпосередньо, як індикативні слова, з предметами і явищами дійсності. Вони співвідносяться з типізованими емоціями, які викликаються цими предметами, а вже через цю референцію – з поняттям про певний предмет, який викликав емоційне до нього ставлення. Той факт, що в більшості своїй емотивна лексика має нейтральні відповідники, через які вона може бути пояснена, вказує на існування певного поняття і його різне мовне вираження (нейтральне й емотивне ставлення до одного й того ж поняття) [2, с. 106].

Безперечно, існують певні норми використання емотивів у мовленні. Але, частіше їх відбір і реалізація відбуваються спонтанно і залежать від способу життя мовця. "Евристичний пошук" потрібного емотива або відтінку його емотивної семантики, який виражає певне емоційне ставлення, залежить не лише від самої комунікативної ситуації, але й від особи, що говорить [3, с. 36].

Звичайно, за певних умов будь-яке нейтральне слово може стати виразником емоції, в тому числі й назва емоції, але відносити на підставі цього назви емоцій та іншу нейтральну лексику до емотивів буде прикладом змішування семантики і функцій, які не обов'язково збігаються у слові. Кожен емотив є не лише словом (знаком) певної емоції, але й одно-

часно її виразником. Значення назви емоції неадекватне самій емоції [2, с. 95-96]. За словами Ч. Стівенсона, ми не можемо з'їсти значення тістечка, але саме тістечко – їстівне. Різниця між емотивами й індикаторами дає право стверджувати, а практика мовленнєвого спілкування підтверджує, що терміни емоцій є дуже слабким засобом їх вираження [4, с. 42].

Із вищезазначеного можна зробити висновок про те, що слово, наприклад *joy*, яке позначає радість, має логіко-предметне значення, реалізує думку (поняття) про цю емоцію, що містить усвідомлення її суттєвих ознак, а слово *hurrah* – емотивне значення, оскільки реалізує безпосередньо емоцію радості. Семантичну відмінність між словами, що називають емоції, і власне емотивами добре видно на прикладі їхнього вживання. Наприклад:

4. '*Glad to see that you two are getting to know each other,' she said (P. Evans. A Song in Your Heart, p. 18).*

5. "*Yes!" Matt cried, giving Josh a high five. "Great play" (Halekroft D. Blindside Blitz, p. 42).*

У першому висловленні повідомляється про емоційне ставлення до події, а в другому – представлене безпосереднє вираження емоційного ставлення до неї. У прикладі (4) вживання прикметника *glad* знижує комунікативно-емоційний ефект висловлення відразу на декілька порогів, що безумовно, є досить вагомим аргументом проти віднесення лексики назви емоційного стану радості до типу власне емотивної лексики.

Твердження типу "емотивне все, що викликає реакцію, що приємно/неприємно, що збуджує емоційне ставлення" неправомірно розширює категорію емотивної лексики. Афективи характеризують вищий ступінь емоційності мовця, а конотативи – більшу, порівняно з афективами, осмисленість емоцій, що виражаються. Але як одні, так і інші є виразниками емоцій, оскільки емоції входять в їхню семантику інгерентно. Це єдиний релевантний критерій емотивної лексики. Всі решта – вживання слова в особливих емотивних контекстах і в емоційних ситуаціях; зміна плану змісту висловлення при заміні емотивів нейтральними відповідниками, синтаксична функція емотива і його сполучуваність тощо – є похідними від наявності емоцій в семантиці слова, але разом з тим формально виявляють їх, вказують на них [2, с. 105-106].

Лексичний емотивний фонд можна класифікувати з різних позицій. Як було зазначено вище, з позиції типу емотивної семантики всі емотиви поділяються на афективи, в яких представлене емотивне значення, і конотативи, в яких емотивна семантика має статус конотації. Ці дві групи лексики завжди актуально емотивні (і в мові, і в мовленні). Так само, як і будь-який інший компонент лексико-семантичної системи, емотивність може редукуватись, згортатись, йти в потенціал і не реалізовуватись в одних ситуаціях, а в інших – проявлятись і актуалізуватись.

Крім того, нейтральна лексика (загальновживана, загальнолітературна), не емотивна в мові, в мовленні може ставати функціонально-емотивною (на відміну від афективів, які семантично емотивні). Цей статус емотивної семантики є емотивним потенціалом або "емотивним зародком" слова. Слова з таким потенціалом – не емотивні, але в процесі свого функціонування вони реалізують цей потенціал і поповнюють резерв емотивної лексики [2, с. 101].

Семантичний аналіз лексичних одиниць, які називають емоцію "радість" (*joy, happiness*) та одиниць, які її виражають: *glad, happy, joyful etc; how wonderful!, great!, marvelous! etc.,* показав, що в обох випадках представлена емосема "*emotion*". Зазначимо, що між словами, які називають цю емоцію і словами, які її виражають, існує істотна семантична різниця, яку добре видно на прикладі їхньої прагматики. Доказом того, що слова, які називають емоцію "радість", не емотивні може слугувати елементарна трансформація субституції: якщо у висловленні, в якому виражається емоція радість (*Fantastic! We've done it!*) замінити слова, які її виражають, на слова, які її називають (*I feel joy because of our success*), то адресат відчує на собі абсолютно інший ефект. Прагматика висловлення буде знижена. Емотив ми вважаємо тим сигналом, який породжує енергію, несумірну з його власним обсягом, тобто він повідомляє адресату щось більше, ніж те, що властиве йому у системі мови.

В. І. Шаховський кваліфікує лексику, яка лише називає емоції, як асоціативно-емотивну, оскільки вона асоціативно відсилає свідомість мовців до сфери емоцій, але сама при цьому емоцій не виражає. Це відбувається за рахунок ідеї емоційності, яка все ж таки присутня в семантиці цих слів [2, с. 94]. Погоджуючись з цією точкою зору, ми відносимо назви емоційного стану "радість" до асоціативно-емотивної лексики.

Отже, у номінативних одиницях, що розглядаються в рамках системи мови в ізоляції від мовленнєвого потоку, радість не виражається, а позначається. У складі комунікативних одиниць (висловлень) номінативні одиниці беруть участь у вираженні емоційного стану радості, або у повідомленні про його наявність/відсутність. Для типізованого вираження емоційного стану радості слугують спеціальні мовні одиниці – емотиви.

Надалі вважаємо за необхідне дослідити прагматичні особливості лексичних одиниць на позначення і вираження емоційного стану радості.

Література:

1. Мягкова Е. Ю. Эмоциональность слова в индивидуальном подходе / Е. Ю. Мягкова // Психолингвистические проблемы функционирования слова в лексиконе человека : коллективная монография / Под общей ред. А. А. Залевской. – Тверь : Тверск. гос. ун-т, 1999. – С. 56–74.

2. Шаховский В. И. Категоризация эмоций в лексико-семантической сис-

теме языка / В. И. Шаховский. – Воронеж : Изд-во Воронеж. гос. ун-та, 1987. – 188 с.

3. Шаховский В. И. Эмотивная семантика слова как коммуникативная сущность / В. И. Шаховский // Коммуникативные аспекты значения. – Волгоград : Волгоградск. гос. пед. ун-т, 1990. – С. 29–40.

4. Stevenson Ch. Facts and Values / Ch. Stevenson. – New Haven, 1963. – 153 p.

5. Macmillan English Dictionary for Advanced Learners. – London : Bloomsbury Publishing, 2002. – 1692 p.

6. The Random House College Dictionary. Revised Edition – N. Y. : The Random House, 1988. – 1568 p.

Джерела ілюстративного матеріалу

1. Bernays A. Professor Romeo / A. Bernays. – N. Y. : Penguin Books, 1990. – 277 p.

2. Bradford B. T. Everything to Gain / B. T. Bradford. – L. : Harper Collins Publishers, 1995. – 381 p.

3. Evans P. A Song in Your Heart / P. Evans. – L. : Headline, 1998. – 375 p.

4. Halekroft D. Blindside Blitz / D. Halekroft. – N. Y. : Puffin Books, 1991. – 118 p.